

ETİK VE MESLEK KAVRAMI, ETİK KURAMLAR

Prof. Dr. Bektaş TEPE

Etik, ilişkilerin
odağında yer alır!

- Etik, insanların davranışlarını ahlaki açıdan değerlendirme sanatı olarak bilinmektedir.
- İlk çağlardan bu yana felsefi tartışmaların ve insanlarla kurumlar arasındaki ilişkilerin odağında yer almaktadır.

Etik'in misyonu ve kelime anlamı

- Etik, insanların birlikte yaşamaya başladıkları günden günümüze kadar sosyal hayatın temel dinamiklerinden birisi olarak kabul edilmiş ve sosyal hayatı düzenleme ve disipline etme görevi üstlenmiştir.
- Yunanca karakter anlamına gelen 'ethos' sözcüğünden türetilmiştir.
- Türkçede 'ethic' sözcüğüne karşılık olarak, Arapça 'huy', 'mizaç', 'karakter' anlamına gelen ve 'hulk' sözcüğünden türeyen 'ahlak' sözcüğü kullanılmaktadır.

Etik hangi
konularla
ilgilenir?

- Etigin ilgilendiği konuların başında
 - insan davranışları ve
 - insan eylemlerinin temelini araştırılması
- yer almaktadır.

Etiğin başlıca amaçları

- Etiğin başlıca üç amacı bulunmaktadır:
 - İnsanların, diğer insanların özgürlük alanının sınırlarına saygı duyması ve ortak bir yaşam sürdürebilmelerinin sağlanması
 - İnsanın istek ve eylemlerinin ahlakilik kriterlerine uygun olup olmadığını ve özgürlük ilkesinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin eleştirel bir gözle yoklanması
 - Eylemde bulunan insanların ahlaki yetkinlik kazanmasını sağlanması

Etik ve ahlak arasındaki ilişki

- Ahlak, dinlerin ve inanç sistemlerinin etkisindedir.
- Etik, salt akılla varılabilen bir yoldur, kültürün ördüğü karmaşık ilişki ağının içinde akla uzanan bir ilmek gibidir.
- Etik kavramının sıklıkla ahlak kelimesi yerine kullanıldığı bilinmektedir.
- Ancak etik, ahlakı konu edinen felsefe dalıdır.
- Etik ve ahlak kavramlarını bu bağlamda şöyle tanımlayabiliriz:

Ahlak: Bir toplumun töreleşmiş ve geleneksel yaşama biçimidir.

Etik: Yukarıda ifade edilen yaşam biçiminin teorisidir.

Etik teorileri

- Normatif etik
- Teleolojik etik
- Deontolojik etik
- Aksiyolojik etik (erdem etiği)
- Betimleyici etik
- Meta etik
- Meslek etiği

Normatif etik

- Klasik etiğin ana gövdesini oluşturmaktadır.
- Normatif etik, davranış düzenlemeleri konusuna eğilimindedir.
- Şu konularla ilgilenir:
 - İnsanların nasıl yaşamaları gerektiğini bildiren etik ilkelerin araştırılması
 - Hayatta en yüksek değere sahip şeylerin neler olduğunun tartışılması
 - Adil bir toplumun hangi unsurları içermesi gerektiğinin sorgulanması

Teleolojik etik

- İyi ve kötü temel kavramları üzerine inşa edilmiştir.
- Bu etik teorisine göre bir eylemi iyi ya da kötü yapan, o eylemin sonuçlarıdır.
- Bu teori aynı zamanda, bir uygulamanın veya davranışın sonuçlarının ne olacağı ile ilgilenmektedir.

Deontolojik etik

- Deontoloji sözcüğü, Yunanca 'görev' anlamına gelen 'deon' sözcüğünden türetilmiştir.
- Bu etik teori, davranışların sonuçlarıyla o davranışın ardındaki sebepler arasındaki bağlantıyı açığa çıkarmaya çalışır.
- Deontolojinin prensibi '*Başkalarının size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de başkalarına öyle davranın*' düşüncesidir.
- Deontolojik etik, davranışın yalnız sonuçlarıyla değil, aynı zamanda davranışın kendisi ve yapılış şekliyle de ilgilenir.

Aksiyolojik etik (erdem etiği)

- Bu etik anlayışın odak noktasında bireyin karakteri yer almaktadır.
- Önemli olan, erdemli bireylerin eylemlerinden çok karakterleridir.
- Temelde iyi iyi hayatla meşgul olan insanların (ahlaklı insanların) ne tür bireyler olması gerektiği ile ilgilenmektedir.

Betimleyici etik

- İnsanların ahlaki görüş ya da inançlarıyla ilgili olgusal önermelerden meydana gelen etik türüdür.

Meta etik

- Analitik veya eleştirel etik olarak da tanımlanmaktadır.
- Bu etik teorisinde ahlaki ilkelerin kaynağı araştırılmaktadır.
- Şu konularla ilgilidir:
 - Ahlaki dilin nasıl anlaşılması gerektiği
 - Ahlaki bilginin nasıl açıklanabileceği

Meslek kavramı

- Akademik bir eğitim süreci sonunda elde edilen bilgi ve tecrübelerle dayanan
- Zaman içinde geliştirilmiş teknikler içeren
- Etik kurallar ve standartlara bağlı biçimde sürdürülen
- Mesleği icra edenlerin bu etik kural ve standartlara bağlı kalmaması durumunda çeşitli yaptırımlarla cezalandırıldığı
- Ana amacı toplumdaki ihtiyacın karşılanmasına yönelik biçimde gereksinimlerin giderilmesi amacıyla hizmet etmek olan kimsenin geçimini sağlamak amacıyla yapmakta olduğu profesyonel uğraştır.

Meslek ölçütleri nelerdir?

- Bir mesleğin, meslek olarak kabul edilmesi için gerekli ölçütler şunlardır:
 - Mesleğin elemanları uzmanlaşmış bilgi ve yöntem sahibi olmalıdır.
 - Toplumun diğer üyelerinden daha yüksek etik standartlara sahip olmalıdırlar.
 - Mesleğe giriş için düzenlenmiş kurallar olmalıdır.
 - Meslek elemanlarının performansı belirlenmeli, sorumluluklar ve görevler yerine getirilmezse gerekli hukuki ceza uygulanmalıdır.
 - Meslek topluma yarar sağlamalıdır.
 - Bazı iş gruplarına belirli haklar ve öncelikler tanınmalıdır.

Her alanın
kendine göre
kuralları vardır

- Her toplumun ya da kurumun kendine özgü kuralları ve kültürü vardır.
- Benzer şekilde, her mesleğin de kendi içinde bazı örüntüleri vardır.
- Her meslek gurubu için geçerli olan beceri, eğitim vb. birbirinden farklıdır.
- Dolayısıyla ahlaki ilkeler de meslek gruplarına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir.
- Meslek etiği;
 - Mesleği diğer mesleklerden ayıran
 - Mesleğin prestijine katkıda bulunan
 - Meslektaşlar arasında işbirliğini güçlendirenbir unsurdur.

Meslek etiği kavramı

- Kişilerin herhangi bir mesleği icra ederken göz önünde bulundurması ve içselleştirmesi gereken ve
- İş yaşamlarındaki kişilerin paylaştıkları kabul edilen yaklaşımlar, kurallar, tutum ve davranışlardır.

Meslek etiği şu
görevleri yerine
getirir

- Meslek üyelerine yönelik davranış kalıpları sunar
- Kişisel eğilimleri sınırlar
- Kurallara uymayan bireylerin dışlanmasını sağlar
- Rekabeti düzenler

Farklı mesleklerin
ortak ilkeleri
vardır

- Mesleklerin faaliyet gösterdikleri sektörler farklılaştığından, her mesleğin kendine özgü birtakım kurallarının ve ilkelerinin olması kaçınılmazdır.
- Ancak dürüstlük, yaşama saygı, adalet ve eşitlik, sorumluluk, özerklik, tarafsızlık ve yasallık ilkeleri tüm meslekleri ilgilendiren ortak etik ilkelerdir.

Mesleki etik ilkelerin katkıları nelerdir?

- Meslektaş baskısı sağlayarak bireyleri etik davranış sergilemeye güdüler.
- Belirsiz durumlarda nasıl davranılacağı konusunda rehberlik eder.
- Yönetici ya da patronların hükümranlık gücünü kontrol eder.
- Örgütlerin toplumsal sorumluluklarını tanımlar.
- Mesleğin icra edilmesine ilişkin standart değerler oluşturur.

Türkiye'de mesleki etik kapsamında atılan adımlar

- Kamu Görevlileri Etik Kurulu 2004 yılında kurulmuştur.
- 2005 yılında ise *'Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'* yayınlanmıştır.

Yönetmeliğin yayınlanma amaçları

- Kamuda etik kültürünü geliştirmek
- Kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek
- Bu ilkelere uygun davranış göstermeleri açısından onlara yardımcı olmak
- Görevlerin yerine getirilmesinde adalet, dürüstlük, saydamlık ve tarafsızlık ilkelerine zarar veren ve toplumda güvensizlik yaratan durumları ortadan kaldırmak suretiyle halkın kamu yönetimine güvenini artırmak
- Toplum, kamu görevlilerinden beklemeye hakkı olduğu davranışlar konusunda bilgilendirmek

Yönetmelikte yer alan etik davranış ilkeleri

- Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci
- Halka hizmet bilinci
- Hizmet standartlarına uyma
- Amaç ve misyona bağlılık
- Dürüstlük ve tarafsızlık
- Saygınlık ve güven
- Nezaket ve saygı
- Yetkili makamlara bildirim
- Çıkar çatışmasından kaçınma

Yönetmelikte yer alan etik davranış ilkeleri

- Görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması
- Hediye alma ve menfaat sağlama yasağı
- Kamu malları ve kaynaklarının kullanımı
- Savurganlıktan kaçınma
- Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan
- Bilgi verme
- Saydamlık ve katılımcılar
- Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu
- Eski kamu görevlileriyle ilişkiler
- Mal bildiriminde bulunma

Kurumlarda neden etik dışı davranışlar sergilenir?

- Kurumlarda hırs, rekabet, haksız kazanç sağlama, terfi alma gibi bireysel nedenler veya
- Örgütsel nedenlere bağlı olarak çalışanlar ve yöneticiler zaman zaman etik dışı davranışlar sergileyebilmektedir.

Etik dışı davranışların sınıflandırılması

- Maddesel bedel içerikli etik dışı davranışlar
- Dayanışma şeklinde gerçekleştirilen etik dışı davranışlar
- Diğer maddesel içerikli etik dışı davranışlar
- Psikolojik içerikli etik dışı davranışlar

Maddesel bedel
içerikli etik dışı
davranışlar

- Rüşvet
- İrtikap
- Zimmet

Dayanışma şeklinde
gerçekleştirilen etik
dışı davranışlar

- Kayırmacılık
- Patronaj
- Nepotizm

Diğer maddesel içerikli etik dışı davranışlar

- Aracılık
- Lobicilik
- Rant kollama
- Oy ticareti
- Kamu sırlarını sızdırma
- Vurgunculuk
- Siyasal manipölasyon

Psikolojik içerikli etik dışı davranışlar

- **Ayrımcılık**
- **Doğmatik davranma**
- **Yobazlık-bağnazlık**
- **Psikolojik yıldırma**
- **Bencillik**
- **Şiddet-saldırganlık**
- **Bedensel ve cinsel taciz**
- **Sömürü**
- **Yaranma ve yakınlığı kullanma**
- **Engelleyici olma**
- **Yanlış yönlendirme**
- **Dedikodu**

Etik dışı davranışlardan bazılarını açıklayalım!

- **Ayrımcılık:** Genellikle ön yargılara bağlı olarak gelişen ayrımcılık, bireylerin dil, din, ırk, mezhep ve medeni durum nedeniyle bazı birey ve gruplara farklı davranılmasıdır.
- **Kayıрма:** Yetkiyi elinde bulunduran kişilerin liyakat, yeterlilik ve yetkinlik gibi durumları göz ardı ederek kendine yakın gördüğü kişilere ayrıcalık yapması veya imtiyaz sağlamasıdır.
- **Yolsuzluk:** Yasa, yöntem, kural ve ilkeleri göz ardı ederek, görevin, kişisel çıkar sağlamak üzere kötüye kullanılmasıdır.
- **Rüşvet:** Kamu görevlilerinin para, mal, hediye gibi maddesel çıkarlar karşılığında, bunları sağlayan kişilere ayrıcalıklı davranmasıdır.

Etik dışı
davranışlardan
bazılarını
açıklayalım!

- **İş ilişkilerine politika karıştırma:** Yöneticilerin politik davranışlar sergilemesi, çalışanların da yöneticiye karşı politik davranışlar sergilemesine ve amaçlarına ulaşmak için politik referanslar arayışı içine girmesine neden olacaktır.
- **Görevi kötüye kullanma:** Çalışanların, görevleri veya konumları dolayısıyla sahip oldukları ayrıcalıkları kişisel çıkarları doğrultusunda kullanması durumudur.

Görevi kötüye
kullanma
TCK: 257/3

- (1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Görevi kötüye
kullanma
TCK: 257/3

- (2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Etik dışı davranışlardan bazılarını açıklayalım!

- **Zimmet:** Maddi nitelikli malların, mevcut yetkilerin kötüye kullanımı ile kişiselleştirilmesidir.
- **Yobazlık-Bağnazlık:** Kesin tutumların ve tavırların bir çıktısı olarak, bireylerin kendi düşüncelerinin mevcut düşünceler içerisinde en doğru olduğunu düşünmesidir.
- **Engelleyici olma:** Birtakım kişisel çıkarlar doğrultusunda, yapılacak olan doğru eylemleri engelleme davranışdır.
- **Yanlış yönlendirme:** Gücü elinde bulundurma arzusuna dayanmaktadır ve *'her şeyi en iyi ben yaparım'* duygusu ile ilişkilendirilmektedir.

Psikolojik kaynaklı
etik dışı
davranışları
detaylandıralım

- Genellikle rekabet ve kıskançlık duyguları çerçevesinde şekillenen davranışlardır.
- şahıslara yönelik sergilenmektedir.

Psikolojik kaynaklı
etik dışı
davranışlar
nelere yol açar?

- Mağdurun yıpranması
- Motivasyon kaybı yaşama
- Örgütsel bağlılığının azalması
- Performansının dışmesi
- Strese bağlı sağlık problemleri yaşama

Psikolojik kaynaklı
etik dışı
davranışlardan
bazılarını
açıklayalım

- **Yıldırma ve korkutma:** Bir veya birkaç kişinin, başka kişiler tarafından hedef haline getirilmesi ve bu kişilere karşı sistematik olarak saldırganlık davranışı sergilenmesidir.
- **Bencillik:** Hayatın diğer alanlarında olduğu gibi, kurumsal süreçlerde de bireyin yalnızca kendini düşünmesi ve örgütsel amaçlar ya da diğerlerinin kaybı veya kazancı ile ilgilenmemesi durumudur.
- **İşkence:** İş görenlerin, farklı görüş ve düşünce yapısına sahip kişilere yönelik sergilemiş olduğu fiziksel veya psikolojik eziyet durumudur.

Psikolojik kaynaklı
etik dışı
davranışlardan
bazılarını
açıklayalım

- **Şiddet ve baskı:** Bireylerin, sorunların çözülmesinde bilimsel veya akla dayalı yöntemlere ihtiyacı olmadığı zaman başvurduğu bir yol olan şiddet, aslında bir çaresizlik durumudur.
- **Bedensel ve cinsel taciz:** Kendini gerçekleştirme sürecinde başarısız olan kişilerin, kendilerinden güçsüzlere karşı bedensel veya cinsel olarak yönelttikleri etik dışı davranış türleridir.

SABRINIZ İÇİN TEŐEKKÜR EDERİM

Prof. Dr. Bektaş TEPE